

In res, tu se oba v letanji skušata in mladičem tako pridno hrane donasata, da se bojim, mali lačneži bi si želodec pohabili. Je li se pa deleži med petero tičkov po pravici razdelé? Pa prej ko ne so vsi krepki in zdravi, ker tako močno vreščijo in čvercé, da se vse v mojo stanico sliši. In starec in starka sta še enkrat tako pridna in urna, kakor prej; celi božji dan si ne dasta miru in pokoja in nimata časa več za družino, le memo gredé povesta svojim tetkam in ujem kaj od svoje družine in kako so ljubi otrociči vsi zdravi in veseli.

Ali danes je nanagloma vse potihnilo, pa ne da bi že vsa rodbina izletela bila? Škoda, da nisem bolj zgodaj vstal, in prvih vaj v letanji vidil. Grem po dolgo lestvo in pogledal bom v škorčišče, da se bom tega prepričal. Kako prazno! samo ena blazina, ktera pač ni mehka, pa vendar očejena. Tu je vse pridno pometeno in pobrisano, in razumevno je, da v tako čistem zraku otrociči tako hitro dorašajo in tako krepki prihajajo. Trije hišniki plašni priferfetajo, — bodite brez skerbi, jez nisem vrabec in pustil vas bom pri miru! Še en par mladičev priskaklja, verlo žvižga in si s kratkimi perutnicami takt bije. Toda v očetovski stanici jim je že pretesno, sami hočejo po svetu srečo poskušati — smuk! že so odleteli, obiskujejo sosede in prijatelje in ponosno starim kažejo, kako dobro znajo leteti. Dolgo travo pod sadnimi drevesi so pervikrat pokosili, in zdaj smešni ptički po travniku šetajo z urnimi koraki. Letajo predérzneži še k vranam, ki tam čez na brezi v suhljadi gnjezdijo, pa tukaj jo slabo naletijo. Čudni osorneži ne marajo za škorčje šale in vsakikrat veselo tropo nevoljno odpodé.

Kaj? že vdrugič jajčke ležeš? ali jih še ni prejšnjih pet zadosti? Tako na tihem starko poprašujem. In starec se spet na hišno strešico vseda in tako tanko piska, kot da bi mi hotel odgovoriti: Pač morava pridno leči, ker manjka nama novincov za naš polk. Kmaló bo prišla jesen, za tisti čas je razpisana velika vaja za bližnji odhod v južne dežele. In skorej še bolj hitro kakor pervikrat je starka zlegla: že so spet štirje mladiči v gnjezdu, in ti ne dobijo samo červičev, kebrov in gosenc, tudi raznega sadja in češnja dobro vé, da škorci niso nič manj spretni uznaviči, kakor vrabci. Kaj vse tak škorec na en dan ne znese! čudovito je. Dobro naj vam tekne! saj nam še dovolj ostane, in še dolžni smo vam za to, da nam drevje gosenc otrebite. (Konec sledí.)

Parobrodstvo in železnice.

Brodovi (barke, ladje) so se od nekdanj gibalí od enega mesta do drugoga le s pomočkom veslanja in vetra, ki je pihal v njih jadra, vozovi pa le s pomočkom vprežene živine ali v obče z vleko, kar je vsakemu znano. Potem ko so učeni možje dobro spoznali moč in silo sopara (puha, pare), so bili začeli, posebno neki Blasko de Garay v letu 1543 po Kristusovem rojstvu, Savary v letu 1736, Watt v letu 1775, in drugi misliti, da tako brodovi kakor vozovi bi se mogli gibati od enega kraja do drugoga tudi s pomočkom soparjev, tedaj brez veslanja, brez vetra, brez vprežene živine, brez vlečenja. Pervi parobrod, to je, brod ali barka, ki jo žene para (sopar), je bil rinjen iz ladje-nice v morje v letu 1788, tedaj pred 76 leti v severni Ameriki, in sicer v Filadelfii, kjer ga je bil napravil neki Jonatan Fic, urar. Pervi parovozovi (hlaponi) pa so prišli v rabo še le v letu 1802, dasiravno jih je bilo še poprej nekoliko narejenih, kateri pa so bili zaverženi kot nekoristni in nerabljivi.

Dan današnji vsak človek pozna korist in hitrost, s katero se vozovi po železnici, barke po morji vozijo. Če bi bili pred sto leti komu rekli, da, če se zjutraj o

petih usede v Ljubljani na voz, pa pride ob šestih zvečer že na Dunaj, mislil bi bil, da ga za norca imajo. In zdaj vsak vsaki dan to lahko skušá. Ker je pa vendar še marsikdo, ki nima nobenega pravega zapopadka od te prečudne pa vendar naravne naprave, hočemo nekoliko od nje povedati.

Soparji (hlapi, pare) so po vročini sila raztegnjeni drobci vode ali kake druge tekočine, ki se vzdigujejo kviško, kakor dim iz gorečih derv. Kadar se tega puha zbere več skup, pa ga vročina še zmiraj razteguje in saksebi sili, dobí neizrečeno moč in sicer takošno, da žuga raznesti posodo, v katero je zaklenjen, in jo tudi raznese, ako se ga preveč nabere v nji in se mu odduška ne dá. Ker se tedaj v posodo do tiste mere, da je ne razžene, zmiraj več sopara spraviti dá, je lahko zapopadljivo, da se uni, ki je pred v posodi bil, vkup tlačiti dá, — kakor hitro pa se ta del, ki je unega tlačil, na kakošno vižo odzame, se razširi uni spet na poprejšnje svoje mesto. Zato se pravi, da soparji so elastični ali pruživi, namreč da si prizadevajo, priti nazaj na svoje mesto, iz kterega so bili prej zagnani od večje moči; to storí, postavim, tudi peró, kadar ga kdo nekaj skloni ali upogne.

Soparji se pa spremenjajo spet v vodo, to je, v kapljice, ako se jim vzame vsa, ali tudi le nekaj njih gorkote, in posebej če se poškopijo z merzlo vodo.

Mislimo si po tem na barki ali na vozu precej širok votel valjar, ali kakor se navadno pravi, en cylinder (stoječ po koncu), v kterem je kratek storž (zamaš ali cép); mislimo si, da tisti storž se zna gibati doli in gori v valjarju, da pa vendar tako dobro zapre okoli sebe ali zamaši valjar, da vunajnemu zraku (luftu) ni mogoče na kakošno vižo predreti in priti doli pod storž v valjar; mislimo si dalej, da iz storža gré ena prekla (štanga), in sicer do neke določene visokosti, in da je gori zvezana z vožetom (štrikom) ali s kakošno drugo stvarjo na koncu druge prekle, ki stoji navprek; mislimo si, da naprej, to je, na koncu tiste navprek stoječe prekle, je zavezana na enako vižo tretja prekla, in da gré doli do podvozi enega kolesa, katero se imenuje obračajoče kolo (Schwungrad), in je prav vterjeno na podvoz, tako da nemore se gibati ali vertiti okoli te podvozi; mislimo si, da omenjena tretja prekla je zdolej na koncu zvezana z enim koncem sključenega zatika (∞), vterjenega na drugem svojem koncu na rečeno podvoz; in da bi mogla vertiti ta zatik in ž njim vred tudi podvoz in kolo; mislimo si, da v zavezi s tim stoji neka priprava, ktera po rečenem vertenju bi mogla obračati druge kolesa, to je, takošne kolesa, kakor jih vidimo na stranéh parobrodov na morji ali parovozov na železnici; mislimo si, da navprek stoječa prekla se naslanja na eno drugo, navpik (pokonci) nasajeno preklo, in sicer tako, da una se more na ti zadnji lahko gibati gori in doli ali cincati (balanzirati) se na eno in na drugo stran; mislimo si po tem, da nekaj preč od rečene, navpik nasajene prekle, je druga, tudi navpik stoječa prekla, gori zvezana z navprečno preklo, in da tista druga, navpik stoječa prekla, se vzdiguje iz dveh storžev, ktera se znajdetá v nekem drugem votlem valjarju, in sicer eden pod drugim in nekoliko saksebi; mislimo si še, da zraven pravega valjarja se znajde en kotel, v kterem se razgreja voda, in iz kterega zamorejo prehajati soparji po neki cevi (po relju) v valjar; in mislimo si na zadnje, da v drugem valjarju so v nekakošni daljini ena od druge dvě luknji s cevmi, ktere se daste lahko zapirati in odpirati z omenjenima dvema storžema, in ktere stojíte v zavezi s prvim valjarjem.

Kadar pride sopar iz kotla skozi cev v prvi valjar pod storž, povzdigne precej s svojo močjo tega zadnjega na kviško, in sicer, kakor se že razume, z

njegovo prekle vred, med tem ko druga in tretja se znižate, — vse se zgodi po gori omenjenem cincanju ali balanziranju. Berž ko una, to je, prva prekla je dosegla svojo naj večo visokost, se stori po nekkih pripravah in po gibanju dveh storžev v drugem valjarju, da jenja sopar iti iz kotla notri v prvi valjar, ker takrat se naglo zapre cev, po kateri hodi sopar v valjar, se v tem hipu odpre druga cev, in pusti vstekati vodo, ktera škropi sopar, in stori tedaj, da on zgubi svojo moč — da zgine, kakor se je že gori reklo. Takrat se zato storž v prvem valjarju spet hitro zniža, ker ne zadene več na poprejšni upór soparja, in tudi zvonajni zrak ga pomaga doli pritiskati. Berž ko potem storž spet doli na globoko pride, začinja (po gori omenjenih pripravah) sopar vnovič predirati v valjar pod storž iz kotla, kjer se greje voda, in tako se dalje vse to ponavlja, kar se je poprej zgodilo. Ta stvar gré tako dolgo zaporedoma naprej, dokler se ima gibati parobrod ali parovoz.

Kadar prva prekla na kviško gré, se znižate obedve druge navpik (pokonci) stoječe prekli. Tista, ki je zvezana z navskriž stoječo preklo na koncu, verti zdolej omenjeni zatik in ž njim podvoz z obračajočim kolesom vred. To pa terpi, dokler ne jenja storž v prvem valjarju hoditi doli in gori. Nasledek vsega tega pa je, da se na rečeno vižo kolesa na stranéh barke ali voza na železnici po neki pripravi, ki stoji v zavezi z obračajočim kolesom, vertijo, in da barko ali voz naprej gonijo, kar imamo dan današnji vsaki dan priložnost viditi na morji ali na železnicah.

Omeniti pa vendar še moram, da naprave, od kterih se je govorilo, niso zmirej in povsod enake. One so navadno bolj proste ali manj sestavljene, posebno kar se parovozov tiče, kateri, celó težko naloženi, letijo po železnih šinah, tako rekoč, berzeje ko tice po zraku. — Lepa stvar zares je ta neprecenljiva najdba, ki nam očitno kaže, kaj zamore človek doveršiti s premišljevanjem in s pridnimi skušnjami, ktere vodi um in poterpežljivost velika.

Verdelski.

Zgodovinski pomenki.

Rimska cesta iz Akvileje čez Emono v Sisek.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje in konec.)

Po Neviodunu pride Quadrata. Lega te postaje ni še izsledovana. Po mojih mislih je v dnešnji vesi Tèrne blizu Brežce. Prebivavci te okolice pripovedujejo, da je tam mesto Troja stalo. Stari Indi, Rimci in Sloveni so z voli (turi, tori, teri, indiški tar) oplužili četverovoglat prostor (Quadratum), kjer so hotli vežo svojim božanstvom postaviti. Iz tega verozakonskega običaja je vzeta beseda torišče, kar pomeni v štajarsko-slovenskem narečju prostor za stavbo hrama ali kakšnega poslopja, tako tudi polski poviat od besede vět, viat (kakor cvět in kviat), kar je nekdanj pomenilo to, kar latinski vitulus, sanskritski vatsalas. Pred nekimi leti so pri oranju prišli na četverovoglato zidovje, kar bi spet na Trojo — Tèrno, Quadrato, opominjalo.

Druge postaje ne navaja Antoninov potopis, temoč za Quadrato postavlja Siscia. Sisek je dobil svoje ime po častju boginje Shive s priimenom Čučuka (primeri obilo imen Čuček na Slovenskem) die brustreiche Sisa, Cica, ktera je bila podoba rodivne zemske moči. Sisa je bila boginja setev in silja (seges), zato najdemo pri poznejšem pisatelju Apianu ime tega mesta predstavljeno Segestica, Segeste, ker pri Rimcih je Segetia to službo opravljala, ktero pri Slovencih Sisa. O mestu Siscii bodemo ob svojem času poseben članek

priobčili. — To je pomen starih imenitnih mest in postaj od Ogleja do Siska, ktere zdaj razun Logatca in Siska z obnovljenimi imeni najdemo. Bode nas morebiti kdo vprašal: kako to? Celó psihologiški. Skoro vse imena mest, krajev in rek, ktere v starem Noriku in Panonii nahajamo, se nsjdejo tudi v stari Indii. Vindi iz Azie se preselivši so imena imenitnih svojih mest in krajev prinesli v Europo, kakor jih prinašajo izseljenci evropski v Ameriko. Te imena so večidel nastale po verozakonskem častju, zato so se obdržale tako dolgo, kakor je vladala stara vera. Ta okolščina nam razlaga živost (vivacitas) starih imen, čez ktero se je že ostroumni Schloetzer čudil. Ko je staro verozakonsko častje padlo, so se začele tudi te imena, iz bogočastja vzete, pozabljati, — al ker so z njimi sveti spomini združeni bili, si je vendar še ljudstvo prizadevalo jih ohraniti in obvarovati in je staro poznamenje nadomestovalo z novejšim. Saj to nas tudi sedajnost uči. Gosp. reihenberški fajmster Centrih so mi pravili, da v endišnji fari je dosti rodovin, ktere se pri hiši velijo Garbus, ali pišejo se v javnih listovinah Omerzu. Ime Garbus je prišlo od besede Garbin, kar pomeni merzel veter *) in se že malokje pozna, v reihenberški okolici pa že celo ne več. Tako se je, ko je staro „Garbin“ ne več občinsko bilo in še samo učenemu poznano, prepisalo v „Omerzu“, da se konči pomen ohrani. Taka se je godila z lastnimi imeni. Kadar so stari pomeni se začeli zgubljavati in pozabljati, so je tisti, kateri o pravilnosti imen bedejajo, predstavili v novejše. To se najde pri vsih narodih. Nihče ne pozna razun izobraženega več nemške besede Ach, kar pomeni vodo, in nobeden rod germanski ne rabi več besede Ach za pomen vode, temoč vsaki Wasser ali pa Watter. Ali v imenu mesta Achen, ktero so Rimljani v Aquae, Aquisgranum polatinčali, še se je ohranila. Da se namesti stare Hemone najde Ljubljana, stare postaje Upelae Vitanje, starega Varuna Vaprja, ves stare Viscelae Volc (Wölz), Nevioduna Dernov, Latovika Hotemež, — to je nekaj več, kakor čisto gol slučaj. Neimenovanemu prijatelju mojih spisov, kateri me po pismu vpraša, zakaj naravnost ne rečem, da so stari Noričani in Panonci bili Indi, ker sam indiški značaj najdem, odgovorim pri tej priložnosti in mu rečem, da so bili, pa ne več čisti, temoč specificirani. Zakaj pa ne več čisti, bodete lahko razumeli. Že učeni jezikoslovec Eichhoff je izustil važno besedo, da se mu dozdeva: slovenske narečja so neposredno iz indiškega jezika se rodile, in ni preveč rekel. Če korenin sanskritskih ne porajtamo, ktere hojo, gibanje, glasenje, govorjenje, svetenje in gorenje izrazujejo, slobodno rečemo, da se 2/3 sanskritskih korenin v slovenščini deloma organiških, deloma neorganiških nahaja. Oblika, ktero slovenski jezik zdaj ima, se je še le v Europi izobrazila.

Naš prijatelj Caf ima gotov slovník in slovnico, v kateri sanskritu s slovenščino primerja. Bog mu daj takšnega Maecena najti, kakor ga je Vodnik našel! Dobiček za jezikoslovje, starozgodovino in modroslovje jezika bi bil neprecenljiv!

Kratkočasnice.

— Python, slavni govornik iz Pize, je hotel enkrat nepokojno ljudstvo potolažiti in ga pogovoriti: naj bi mirovalo. Ker pa je bil mož nenavadno debel in tolst, se začne ljudstvo, ko ga zagleda, na glas krohotati. Python, ki je koj vedil, zakaj se smeja, začne govor svoj takole: „Vi se smejate čez mojo debelost; moja žena je pa še bolj debela kakor sem jez; vendar imava, dokler sva mirna, v eni sami izbi prostora dovolj; kakor

*) Glej: Murkov besednik pod besedo „Garbin“.